

A tanári pályaalakmasság megítélésének módszerei – egy átgondolt és jól hasznosítható módszertani füzet bemutatása

Örök kérdés, vajon a tanári pálya inkább személyiség típus vagy inkább képesítés kérdése. Az alkalakmasság kifejezés arra utal, hogy bizonyos – az évek során – kialakult személyiségjegyek mindenképpen feltételei a pedagógussá válásnak. Külön vitatott kérdés az, hogy ha el is fogadjuk, hogy egyes, 18 20 éves korra stabilizálódó személyiségjegyek nélkül nem lehet valaki jó pedagógus, vajon hogyan s miképpen tudjuk ezt az úgynevezett alkalakmasságot mérni.

Az utóbbi évtizedekben nem nagyon találunk neves és mélyreható kutatásokat ebben a témában. A nyolcvanas években Ungárné Komoly Judit tanítói személyiség alkalakmasságáról szóló vizsgálatai és ezekről szóló könyve óta szisztematikus és későbbi használatra alkalak, koncepció alapján készített, pedagógusi alkalakmasságot mérő eszközök jelentős számban nem állnak rendelkezésre. Talán azért sem, mert az alkalakmasság fogalma felveti azt a kérdést is, ami manapság szintén nem kecségtet egyértelmű válasszal: vajon mit kell tudnia egy pedagógusnak, mire kell alkalakmasságnak lenni? Ha úgy tetszik, mi a pedagóguspálya profilja? A keresett személyiségjegyek vajon az extrovertált, határozott és jó előadói képességekkel rendelkező tanártípus vagy épp az ellenkezője: az olyan ember, aki képes másokat meghallgatni, képes arra, hogy empátiával „csendben maradjon, amíg a gyerekek beszélnek”? Napjaink változó értékei és minden ízében megforgatott iskolaképe és pedagógusi szerepfelfogása nem segítette elő az ilyen jellegű kutatások végiggondolását és megvalósítását.

A következőkben egy olyan kötetet mutatok be, amelyik megkísérel erre a problémára egyfajta jól alkalakmassázható,

korszerű gondolatmenetet bemutatni, és a gondolatmenetnek megfelelő módszer-gyűjteményt is tartalmaz.

Az egeri főiskolán 2009 októberétől 2011 augusztusáig a tanári pályaalakmassági vizsgálatok, a képzési kimenet szten-derdje és a pedagógus életpályamodell kritériumrendszere területeken folytak kutatások. E kutatási tevékenység keretében a témára vonatkozó helyzetelemzés is készült, amely magában foglalta a nemzetközi gyakorlat és a hazai igények feltérképezését is.¹

A kutatások szakmai koncepcióját Dávid Mária – aki a kiadvány szerkesztője is egyben – ismerteti. A következő alapelvekre hívja fel a figyelmet:

1. A pályaalakmasság megítéléséhez elengedhetetlenül szükséges egy korszerű tanári pályaprofil leírása, hiszen a pályaalakmasság megítélése tulajdonképpen a pályaprofil és a jelentkezők személyiségprofiljának összehasonlítása. A pályaprofil leírásával a következő fejezetben meg is ismerkedhetünk.
2. Az ajánlott módszertani eszköztárnak alkalakmassázhatóan kell lennie a felvételi eljárásban az alkalakmasság megítélésére.

3. Nem egyszeri mérésre, hanem olyan értékelési folyamatra van szükség, ami lehetőséget ad az önértékelésre és a külső értékelésre egyaránt.

Négy területet emelnék ki mint kiemelt fontosságú területeket: a pályaismeret fejlesztése, az önismeret fejlesztése, a gyakorlatokkal való szembesülés, valamint a neveléstudományi gondolkodásmód. E területek alapján a következőkben a folyamatot öt úgynevezett értékelési pontjával ismerkedhetünk meg. Ezek a pontok jelennek egyben a követelményeket is.

1. Önismereti, pályaaorientációs kurzus.
2. Iskolai gyakorlat.
3. Felvételi motivációs beszélgetés.
4. Pedagógus életpályamodell 0. szintjének való megfelelés (erről egy másik kötetben olvashatunk). Ezt az iskolai gyakorlat előtt kell teljesíteni.
5. A pedagógus életpályamodell 1. szintjének való megfelelés. Ezt a diploma megszerzése előtt kell teljesíteni.

Az öt értékelési pontból jelen kötetben az első három ponthoz találunk részletes módszertani ajánlatot.

A következőkben – szintén Dávid Mária tollából – a pályaaalkalmasság megítéléséhez összehasonlítási alapként feltétlenül szükséges korszerű tanári pályaprofíllal ismerkedhetünk meg. A pályaprofil tartalmazza a tanári feladatokat, tevékenységeket, kitér a munkakapcsolatokra és együttműködési területekre, meghatározza a munkaeszközöket és munkakörülményeket. A pályakövetelményeken belül a fizikai igénybevétel, az egészségügyi követelmények, az elvárt képességek, valamint személyiségtulajdonságok olvashatók. Megtaláljuk még a képzést, az előmeneteli és kereseti lehetőségeket, a foglalkozás jelenlegi munkaerőpiaci helyzetének leírását és jövőbeni kilátásait.

A továbbiakban a pályaaalkalmasság megítélésének fent leírt 5 értékelési pontjához találunk részletesen kidolgozott kurzusterveket, melyek közül ez a fejezet az

első ponthoz kapcsolódik: *A tanári pályaaorientációs szakasz önismeretet támogató kurzusa*. E fejezetet Dávid Mária, Hatvani Andrea és Taskó Tünde írta. A kurzus az önismereti tréningek módszereit ötvözi pályaaorientációs vizsgálatokkal, kérdőívekkel. Megtaláljuk benne a klasszikus önismereti játékokat és kommunikációs gyakorlatokat éppúgy, mint a Bognár-féle munka-érdeklődés kérdőívet. Új elem a követelményeknél a portfólió megjelenése, amely az öndefiníciós kérdőívek és a helyzetgyakorlatok eredményein felül önreflexiót is tartalmaz.

A következő rész a második értékelési ponthoz, az iskolai gyakorlathoz ad konkrét segítséget. Magyar István és Nagyné Fóris Katalin az iskolai tapasztalatszerzés lehetséges feladatait foglalja össze. Az iskolai gyakorlat céljának azt jelöli meg, hogy annak során a diákok olyan élményhez jussanak, ami segíti őket abban, hogy megalapozott döntést hozzanak a pályaválasztás során. Ez rendkívül fontos szempont, hiszen a pedagóguspályán sokszor a legnagyobb problémát az előkészítetlen döntés hozza, nevezetesen, hogy a jelölt nem tudja, mire vállalkozik. Amennyiben előzetesen pontos és részletes információkat szerez a helyszínen a pálya és a munka sajátosságairól, feltehető, hogy akár önként is belátja: alkalmatlan erre a feladatra.

Külön kitér a fejezet a gyakorlatvezető, a szakvezető és a hallgatók feladataira. Újdonság, és a motiváció szempontjából nagyon fontos elem, hogy a gyakorlat során a hallgatók háromféle feladattípusból egyet-egyét választhatnak. Tudvalevő, hogy az önálló döntés emeli a felelősségérzetet és a motiváció szintjét az adott feladattal kapcsolatban. Előnye továbbá, hogy a hallgató elkötelezetté válik és valójában öndifferenciál, amikor a számára legmegfelelőbb feladatot választja.

A feladatok típusai:

1. Hospitálás tanórán kívüli tevékenységben.
2. Tanórán kívüli tevékenység lebonyolításában való részvétel.
3. Iskolai munkát támogató feladatok.

Az iskolai gyakorlat értékelésekor is megjelenik az alapelvekben rögzített önértékelés egy önértékelő lap kitöltésének formájában. Itt is követelmény a portfólió. A fejezet részletes javaslatokat és konkrét mintákat ad mindhárom iskolai gyakorlathoz kapcsolódó feladattípushoz. Ilyenek például egy kitalált rendezvény forgatókönyve – szervezés és lebonyolítás, tanácsok a tanulásirányításhoz, szakköri foglalkozás elemzésének szempontjai, vagy épp egy vetélkedő lebonyolításának megfigyelési szempontjai.

Az utolsó fejezet Estefánné Varga Magdolna és Sallai Éva munkája, és a harmadik értékelési ponthoz, a tanári felvételi eljáráshoz kapcsolódik. A motivációs beszélgetést javasolja, amelynek célja a személyes motívumok feltárása és a főbb ismeretek feltérképezése a nevelésfilozófia terén, illetve a jelen oktatási rendszerrel kapcsolatban.

Ezután a fejezet részletesen ismerteti hat alkalmazható feladatot, amelyek a következők:

1. Pedagógiai problémák felismerése, értelmezése karikatúrák segítségével.
2. Egy iskolai konfliktushelyzet értelmezése.
3. Egy rövid szakmai szöveg értelmezése.
4. Kreatív szövegalkotás.
5. Empátiás képesség vizsgálata fotók segítségével.

Mindegyik feladathoz találunk pontos instrukciókat és értékelési szempontokat. A további értékelési pontokhoz, amelyek a pályamodell és az ehhez való megfelelés vizsgálatát tartalmazzák, a kutatási program másik megjelent kötetében olvashatunk, ami *A pedagógussá válás és a szakmai fejlődés sztenderdjei* címet viseli.

Összességében a kötet logikus, érdekes, jól követhető bemutatása egy olyan kutatás eredményeinek, ami a pedagógusképzés szempontjából döntő fontosságú témát bont ki. Az alapkonceptió kitér minden lényeges motívumra, amelyek a pályára való felkészülés legfontosabb állomásai-

nak tekinthetők. A kutatás bemutatása és az abból levont következtetések logikusak, a bemutatott gyakorlati feladattípusok pedig jól leképezik a koncepcióban megjelenő elemeket. A pályaalkalmasság kérdése és annak vizsgálata nagyon sokszor felmerült már a pedagógusképzéssel foglalkozó szakemberek kutatásaiban. Mindannyian egyetértenek abban, hogy ez feltétlenül fontos dolog, módszerei azonban nehezen megtalálhatók. Ez a kutatócsoport, a kötet tanulságai szerint, talált ilyen módszereket, és ezeket most megosztotta a szakmával. Külön érdeme a kutatásnak és az azt követő terméknek, hogy nagyon fontos résztvevő benne maga a pedagógusjelölt: sok olyan tevékenység van, ami arra épít, hogy önismerettel és saját döntésekkel kell rendelkeznie annak, aki erre a pályára lép. Az önismeret és a fejlődés lehetősége és képessége, úgy tűnik, már a kezdet kezdetén fontos feltétele ennek a szakmának. Fontos pozitívum, hogy mértektartó a gyűjtemény, csak olyan feltételeket szab és ahhoz olyan módszereket és feladatokat társít, amelyek valóban és igazolhatóan minden típusú pedagógusi munkához elengedhetetlen. Így a kötetben szereplő javaslatokat és alaposan kidolgozott munkalapokat bármelyik pedagógusképző intézmény bátran alkalmazhatja.

Jegyzet

(1) A program, illetve a kiadvány az alábbi pályázat keretében készült: TÁMOP Regionális Pedagógiai Kutató és Szolgáltató Központ kialakítás pedagógusképző intézmények együttműködésére 4.1.2-08/1/B-2009-0002, 13-as alprojekt: Módszertani sztenderdek a pedagógusjelöltek pályaalkalmasságára és a képzés eredményességére irányuló kutatáshoz.

Dávid Márta (2011, szerk.): *A tanári pályaalkalmasság megítélésének módszerei*. Eszterházy Károly Főiskola, Eger.

Czike Bernadett
Pannon Egyetem MFTK Antropológia
és Etika Tanszék